

ความเป็นมาและสภาพปัญหา

ในประวัติศาสตร์ของชาติไทยที่ผ่านมา ประเทศชาติของเราดำรงความเป็นเอกราชและอธิปไตยมาได้ เพราะการเสียสละชีวิตเลือดเนื้อ และความสุขส่วนตัวของคนไทย เข้าปกป้องไว้ การป้องกันรักษาประเทศชาติเป็นหน้าที่ของชายไทยทุกคน ออกเวรก็กลับไปทำมาหากินตามปกติ ยังไม่มีกำลังรบที่จัดแบบกองทัพประจำการเช่นในปัจจุบัน แม้เมื่อมีศึกสงครามก็ไม่เฉพาะกำลังทหารเท่านั้นที่ต้องออกรบกับศัตรู ราษฎรที่ไม่ใช่ทหารก็มีการอาสา เข้าสู้รบกับศัตรูเพื่อปกป้องประเทศชาติด้วย เช่น กรณีของชาวบ้านบางระจันที่ได้ทำการต่อสู้กับชาวพม่าเข้าศึก เป็นต้น

เมื่อระบบการเข้าเวรเป็นทหารถูกยกเลิก มีการจัดระบบเกณฑ์ทหารเพื่อจัดระบบกองทัพประจำการขึ้น แต่การจัดกองกำลังประชาชนในลักษณะที่เป็นกองกำลังอาสาสมัคร หรือเป็นกองกำลังประจำถิ่น ยังคงได้รับการจัดตั้งและมีบทบาทและความสำคัญมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งกองพลอาสาสมัคร เรียกว่า "กองเสือป่า" ขึ้น เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2454 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกอบรมข้าราชการและประชาชนให้รู้จักรักชาติ รู้จักหน้าที่ในการป้องกันรักษาประเทศชาติ รู้จักประเพณีปฏิบัติในสิ่งที่ควร¹

กองเสือป่าที่จัดตั้งขึ้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทเสือป่าสนามหลวงรักษาพระองค์ ได้แก่ กรมเสือป่าราบหลวง, พรานหลวง, ม้าหลวง, ปืนใหญ่หลวง, เดินข่าวหลวง, พาหนะหลวง และนักเรียนเสือป่าหลวง เป็นต้น อีกประเภทหนึ่งเป็น เสือป่ารักษาดินแดน มณฑลต่าง ๆ รวมทั้ง เสือป่ารักษาดินแดนพิเศษ เช่น ม้า และเดินข่าว เป็นต้น หน้าที่ของกองเสือป่าได้มีพระราชกำหนดหน้าที่เสือป่านักรบกองอาสารักษาดินแดนความสงบราบคาบ พ.ศ. 2460 กำหนดไว้ตามมาตรา 4 ว่า เหตุฉุกเฉินที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นหน้าที่ของเสือปากองอาสาสมัครจะต้องกระทำหน้าที่เข้าระวังหรือปราบปรามนั้น คือ

¹ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, กิจการอาสารักษาดินแดน เอกสารอาสารักษาดินแดน ฉบับที่ 15, หน้า 4.

1. เหตุจลาจลที่เกิดขึ้นภายในพระราชอาณาจักร เฉพาะภายในจังหวัดใด จังหวัดหนึ่ง หรือหลายจังหวัดก็ดี เป็นหน้าที่ของเสื่อปลานักรบส่วนย่อยหรือส่วนใหญ่ ซึ่งอยู่ในจังหวัดนั้น ๆ จะต้องทำการระวางทั้งสิ้น

2. ถ้ามีการประกาศสงครามขึ้นเมื่อใด เวลาใด เสื่อปากองอาสาสมัครทุกกอง ต้องเตรียมพร้อมที่จะกระทำการป้องกันต่อสู้ราชศัตรูนั้น ๆ เพื่อรักษาความเป็นไทยอิสระของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

การจัดตั้งกองเสื่อปลานี้ แสดงให้เห็นชัดถึงการมองเห็นความสำคัญของประชาชนที่อาสาสมัครเข้ามากระทำการอย่างทหาร แตมิใช่ทหาร โดยจะได้รับการฝึกอบรมอย่างทหาร และพร้อมที่จะทำการรบแบบทหาร เมื่อถูกเรียกมาปฏิบัติหน้าที่ นอกจากนี้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 สถาปนุแทนราษฎร ได้ตราพระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่ของคนไทยในเวลารบ พ.ศ. 2484 และ พ.ร.บ. ให้อำนาจในการเตรียมการป้องกันประเทศ พ.ศ. 2484 ขึ้น เพื่อทำการฝึกอบรมคนไทยให้รู้จักหน้าที่ในการป้องกันประเทศชาติในเวลาสงคราม โดยได้มอบให้กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ดำเนินการซึ่งได้มีการสั่งการให้จังหวัด และอำเภอเปิดการอบรมราษฎรขึ้นเป็นแห่ง ๆ ไปตามตำบลและหมู่บ้าน เท่าที่สามารถจะทำได้โดยไม่ให้เป็นภาระขัดต่อการประกอบอาชีพของราษฎร ต่อมาใน พ.ศ. 2486 รัฐบาลได้เห็นสมควรที่จะเร่งรีบดำเนินการฝึกอบรมและจัดตั้งกลุ่มชนขึ้นทำการต่อสู้ด้านทหารในทุุกท้องที่ เพื่อรักษาจุดยุทธศาสตร์ รักษาชุมชน และตระเตรียมกองทัพลเรือขึ้น จึงได้มอบให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นแม่ทัพกองทัพลเรือและเป็นผู้บัญชาการทั่วไป มีข้าราชการตำแหน่งต่าง ๆ ตลอดจนถึงส่วนภูมิภาคทำหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชารองลงไปตามลำดับ ทำการฝึกอบรมประชาชนเพื่อให้ทำหน้าที่ต่อต้านข้าศึกตามวัตถุประสงค์ แต่ต่อมาได้เปลี่ยนวัตถุประสงค์จากให้ทำหน้าที่พลรบมาเป็นช่วยรบ มีหน้าที่ปฏิบัติการร่วมกับฝ่ายทหาร โดยให้ฝ่ายทหารเป็นผู้นำ และเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น "กองพลเรืออาสา" และเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบ พ.ร.บ. ให้อำนาจในการเตรียมการป้องกันประเทศ พ.ศ. 2484 ได้ถูกยกเลิกไป อำนาจในการระเรียกรราษฎรมาทำการฝึกอบรมก็หมดไปด้วย²

ต่อมา พ.ศ. 2491 สถานการณ์โลกมีท่าทีว่าจะเกิดสงครามขึ้นอีก รัฐบาลจึงได้สั่งการให้กระทรวงมหาดไทยรื้อฟื้นการดำเนินงานเกี่ยวกับการพลเรืออาสาขึ้นอีก แต่โดยที่ไม่มีกฎหมายให้อำนาจในการดำเนินงานในด้านนี้โดยชัดแจ้ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยใน

² กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, กิจการอาสารักษาดินแดน หน้า 5-7.

ขณะนั้น (พลเอกมังกร พรหมโยธี) จึงได้สั่งการให้ทำการฝึกอบรมราษฎรที่อยู่ตามแนวชายแดน โดยวิธีเรียกประชุมชี้แจงทำความเข้าใจให้รู้จักการรักษาประเทศชาติ รู้จักหน้าที่คนไทยในเวลารบ โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ไปพลางก่อน และในขณะเดียวกันได้มีการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติองค์การประชาชนป้องกันประเทศ ซึ่งกรมเสนาธิการกลาโหม ยกร่างขึ้นตามมติของสภาป้องกันพระราชอาณาจักรให้จัดตั้งองค์การขึ้น เพื่อให้เป็นหลักฐานในการที่จะดำเนินงานให้องค์การนี้ได้เกิดประโยชน์ทั้งในยามปกติ และสงครามตามแบบอย่างในต่างประเทศ ที่จัดทำกันอยู่ การพิจารณาจัดทำร่าง พ.ร.บ. ดำเนินมาถึง สมัย พ.ล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ใน พ.ศ. 2497 ร่าง พ.ร.บ. ดังกล่าวก็ยังไม่สามารถนำเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรได้ จึงสั่งการให้แก้ไขปรับปรุงร่าง พ.ร.บ. นี้อย่างจริงจังจนสามารถประกาศใช้เป็นกฎหมาย เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2497 เรียกว่า พระราชบัญญัติกองอาสารักษาดินแดน พ.ศ. 2497 เป็นกฎหมายที่รองรับให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการจัดตั้งกองอาสารักษาดินแดนมาจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งกองกำลังอาสารักษาดินแดนได้ปฏิบัติหน้าที่ในการปกป้องประเทศชาติและต่อสู้กับการคุกคามของกองกำลังของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอย่างเคียงบ่าเคียงไหล่กับกองกำลังทหารมาโดยตลอด

จากบทบาทของกองกำลังกึ่งทหารหรือกองอาสารักษาดินแดนที่ผ่านมา ทำให้ระบบการป้องกันประเทศสมัยใหม่ ขอมรับบทบาทและมอบบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่สำคัญให้กองอาสารักษาดินแดน เป็นผู้ปฏิบัติตามแนวความคิดในการป้องกันประเทศแบบผนึกกำลังทรันซิทอรัลชนิดเข้ามาใช้ในการป้องกันประเทศ หรือการต่อสู้แบบเบ็ดเสร็จ (Total Defense)

ในระบบการต่อสู้แบบเบ็ดเสร็จ ได้มีการจัดแบ่งพื้นที่ของประเทศออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. พื้นที่นอกประเทศ หรือพื้นที่อิทธิพลของข้าศึก
2. พื้นที่การรบ คือ พื้นที่ที่คาดว่าจะใช้ในการปฏิบัติการรบเพื่อป้องกันประเทศ
3. พื้นที่เขตหลัง คือ พื้นที่หลังแนวที่ไม่ยอมให้ข้าศึกผ่าน ทั้งนี้รวมทั้งพื้นที่ที่เหลือของประเทศ

ประเทศไทยทั้งหมด

สำหรับกองกำลังในการต่อสู้เบ็ดเสร็จ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. กำลังรบหลัก ประกอบด้วย กำลังทหารประจำการ และกำลังสำรอง
2. กำลังประจำถิ่น หมายถึง

- กำลังบางส่วนของทหารประจำการ ที่กำหนดบทบาทรับผิดชอบ เป็นพื้นที่

- กำลังกึ่งทหารที่จัดตั้งและควบคุมโดยกองทัพบก หรือหน่วยงานอื่น และมอบให้

ปฏิบัติการประจำในพื้นที่ ได้แก่ ทหารพราน กองร้อยอาสารักษาดินแดนจังหวัด (ร้อย อส.จ.)

- กำลังแบบทหารที่จัดตั้งโดยหน่วยงานอื่นของรัฐบาล และอยู่ในความควบคุมทางยุทธการของกองทัพบก ได้แก่ ตชด. และหน่วยปฏิบัติการพิเศษ (นปน.) (ในยามสงคราม)

3. กำลังประชาชน คือ กลุ่มประชาชนที่ได้รับการฝึกอบรม และได้จัดตั้งแล้ว ได้แก่ อพ. ทสปช. กนช. ฯลฯ

ส่วนการแบ่งมอบภารกิจให้ปฏิบัตินั้น กำลังรบหลักจะเป็นหน่วยรับผิดชอบในการทำสงครามนอกแบบในพื้นที่ของข้าศึก และตั้งรับในพื้นที่ทำการรบ โดยมีกำลังประจำถิ่นที่อยู่ในพื้นที่การรบปฏิบัติการเป็นหน่วยสนับสนุน แต่ทั้งนี้กำลังประจำถิ่นมีภารกิจสำคัญที่รับมอบและรับผิดชอบปฏิบัติอยู่คือ การพิทักษ์พื้นที่เขตหลัง (Rear Area Protection) ส่วนกำลังประชาชนจะเป็นกองกำลังสนับสนุนการปฏิบัติการของกำลังรบหลักและกำลังประจำถิ่น รวมทั้งสนับสนุนการระวางป้องกันพื้นที่เขตหลัง

ในการพิทักษ์พื้นที่เขตหลังโดยกองกำลังประจำถิ่น ที่เป็นกองกำลังกึ่งทหารนั้น มีความน่าสนใจที่จะนำมาศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะสถานการณ์ของประเทศไม่ได้อยู่ในภาวะสงคราม แต่เป็นสถานการณ์ที่ประเทศไทยเรายังคงอยู่ภายใต้การคุกคามจากภายนอกประเทศ โดยปัญหาการคุกคามด้านความมั่นคงจากภายในประเทศก็ยังไม่หมดสิ้นไป กระบวนการระวางป้องกันพิทักษ์พื้นที่เขตหลัง คือ พื้นที่ของประเทศไทยทั้งหมด ซึ่งหน้าที่ในส่วนนี้เป็นการรับผิดชอบของกองกำลังกึ่งทหาร

จึงจะได้นำบทบาทของกองอาสารักษาดินแดนชั้นมาศึกษาว่า มีบทบาทในกระบวนการพิทักษ์พื้นที่เขตหลังของระบบการต่อสู้เบ็ดเสร็จ ในลักษณะใดบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน บทบาทที่มีส่วนเอื้ออำนวยสนับสนุนต่อการป้องกันประเทศอย่างไรบ้าง โดยจะนำบทบาทของกองอาสารักษาดินแดนจังหวัดเลยมาศึกษาในที่นี้

วัตถุประสงค์

เพื่อทราบว่า กองอาสารักษาดินแดนมีบทบาทอย่างไรบ้าง ในกระบวนการพิทักษ์พื้นที่เขตหลัง

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีความมุ่งหมายที่จะศึกษามบทบาทของกองกำลังกึ่งทหารในกระบวนการนิทักษ์พื้นที่ เขตหลัง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการป้องกันประเทศแบบเบ็ดเสร็จ โดยนำบทบาทของกองอาสารักษาดินแดนที่เป็นกองกำลังกึ่งทหารที่สำคัญ และมีบทบาทมากหน่วยหนึ่งมาศึกษา และเป็นการศึกษาเฉพาะบทบาทที่มีในกระบวนการนิทักษ์พื้นที่ เขตหลัง

จากข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณ ประกอบกับประสบการณ์ที่ผู้วิจัยมีในการปฏิบัติราชการในพื้นที่ จึงได้ทำการศึกษาในพื้นที่ที่ผู้วิจัยมีหน้าที่ความรับผิดชอบอยู่ โดยจำกัดขอบเขตของการศึกษาไว้เป็นการศึกษามบทบาทของกองอาสารักษาดินแดนในพื้นที่จังหวัดเลย ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2534

สมมติฐาน

บทบาทของกองอาสารักษาดินแดน ในกระบวนการนิทักษ์พื้นที่ เขตหลัง เป็นไปในลักษณะของการเสริมสร้างให้เกิดความมั่นคง ความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ เพื่อผลในการดำเนินกระบวนการป้องกันประเทศ

ข้อจำกัดของการศึกษา

เนื่องจากการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงและการป้องกันประเทศ จึงทำให้ข้อมูลบางส่วนไม่อาจเปิดเผยได้ทั้งหมด ที่มาของข้อมูลบางส่วนไม่สามารถอ้างอิงได้ และไม่อาจตัดตอนมาอ้างอิงได้ ต้องใช้วิธีการสรุปโดยไม่สามารถอธิบายขยายความได้ทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องจกามีระเบียบในการรักษาความปลอดภัย และการรักษาความลับของทางราชการวางไว้

วิธีการศึกษา

จากขอบเขตและข้อจำกัดในการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการในการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ศึกษาจากหนังสือเอกสาร หนังสือสั่งการของทางราชการ ที่เปิดเผยได้

2. ศึกษาจากรายงานผลการปฏิบัติของกองอาสารักษาดินแดน ในพื้นที่จังหวัดเลย ที่ผู้วิจัยเป็นผู้รับผิดชอบในการรวบรวมและรายงานผลให้หน่วยเหนือและสาธารณชนทราบ
3. สรุปข้อมูลจากเอกสาร หนังสือที่มีระเบียบของราชการห้ามมิให้เปิดเผย นำมาใช้เป็นข้อมูล โดยไม่อ้างอิงที่มาของข้อมูล
4. สืบรวจบทบาทของกองร้อยอาสารักษาดินแดน ในพื้นที่จังหวัดเลย เพื่อนำมา เป็นกรณีศึกษา

สำหรับการนำเสนอข้อมูล จะนำข้อมูลที่ได้รับมานำเสนอโดยการบรรยายวิเคราะห์ว่า กองอาสารักษาดินแดนมีบทบาทอย่างไรบ้างในกระบวนการนิเทศพื้นที่ เขตหลัง และบทบาทนั้นส่งผล ต่อความมั่นคงของชาติในด้านใดบ้าง

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

บทบาท หมายถึงการดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ ความศรัทธา ความรักใคร่ การจัดเงื่อนไขของสังคม การช่วยแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนของประชาชน ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย การทำให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์เปลี่ยนแนวทางการต่อสู้ด้วยอาวุธมาเป็น การต่อสู้ในแนวทางสันติ การรักษาความสงบให้เกิดขึ้นในท้องที่

การนิเทศพื้นที่ เขตหลัง หมายถึง วิธีการดำเนินการตามแผนการป้องกันประเทศ เพื่อให้เกิดความมั่นคง และความสงบเรียบร้อยขึ้นภายในประเทศ

กองกำลังกึ่งทหาร หมายถึง กองกำลังที่จัดตั้งโดยหน่วยงานอื่นของรัฐบาล และอยู่ในความควบคุมทางยุทธการของกองทัพบก และมอบให้ปฏิบัติการกิจประจำในพื้นที่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ความเข้าใจในบทบาทของกองอาสารักษาดินแดน ที่มีในกระบวนการนิเทศพื้นที่ เขตหลัง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการกระบวนการป้องกันประเทศ
2. เพื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะได้รับทราบปัญหาและปรับปรุงบทบาทของกองอาสา รักษาดินแดน เพื่อให้การดำเนินการกระบวนการป้องกันประเทศบรรลุผล